

Приходько Ірина Петрівна

Студентка групи Інс-11

Спеціальності “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Факультет політико-інформаційного менеджменту

Наукова бібліотека національного університету “Острозька академія”

Національний університет “Острозька академія”

СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано сучасний стан бібліотечної справи в Україні, узагальнено бібліотекознавчу термінологію в контексті модернізації галузі. Визначено основні проблеми та недоліки, що існують сьогодні у цій сфері, показано шляхи їх вирішення і перспективи розвитку.

Ключові слова: *бібліотечна справа, бібліотекознавча термінологія, модернізація бібліотечної галузі, бібліотека.*

Pryhodko Iryna Petrivna

Student of the Ins-11 group

Specialties “Information, Library and Archival Affairs”

Department of Documentation and Information Activity

Faculty of Political and Information Management

Scientific Library of the National University of “Ostroh Academy”

National University of “Ostroh Academy”

STATUS AND MAIN PROBLEMS OF LIBRARY BUSINESS IN UKRAINE

The article analyzes the current state of the library business in Ukraine, generalizes the terminology of librarianship in the context of modernization of the industry. The article identifies main problems and disadvantages that exist today in this area, shows the ways of their solution and prospects of development.

Keywords: *library business, librarian terminology, modernization of the library industry, library.*

Приходько Ирина Петровна

Студентка группы Инс-11

Специальности “Информационное, библиотечное и архивное дело”

Кафедра документоведения и информационной деятельности

Факультет политико-информационного менеджмента

Научная библиотека Национального университета “Острожская академия”

Национальный университет “Острожская академия”

СОСТОЯНИЕ И ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИБЛИОТЕЧНОГО ДЕЛА В УКРАИНЕ

В статье проанализировано современное состояние библиотечного дела в Украине, обобщенно библиотечнознавчу терминологию в контексте модернизации отрасли. Определены основные проблемы и недостатки, существующие сегодня в этой сфере, показаны пути их решения и перспективы развития.

Ключевые слова: *библиотечное дело, библиотечнознавча терминология, модернизация библиотечной отрасли, библиотека.*

Постановка проблеми. Стан сучасного суспільства охарактеризувався неймовірно стрімким, бурхливим та модерним розвитком. Новітні технології повністю заповнили сучасне суспільне життя перетворивши нас у “інформаційне суспільство”. Сучасний розвиток демократичного громадянського суспільства, реалізація державної політики неможливі без бібліотечної галузі. Адже саме вона є важливою складовою інформаційної, освітньої та культурної сфери життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, організаційні, правові, економічні та інші питання, пов’язані з

накопиченням та використанням документних інформаційних ресурсів на різних носіях.

Головною метою бібліотечної справи є створення та розвиток бібліотек, які надають нам певні знання щодо адаптації в інформаційному суспільстві та показують як правильно користуватись його перевагами. Сучасний стан бібліотечної справи в Україні є не зовсім задовільним, існують деякі проблеми які потрібно вирішувати. На сьогодні це дуже актуальне питання, оскільки діяльність у бібліотечній сфері потребує суттєвого оновлення існуючих методів і застарілих стереотипів для якісного та ефективного функціонування інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кількість досліджень та публікацій, які стосуються бібліотечної сфери, за останні кілька років значно збільшилась. Базові знання з цього питання можемо знайти у працях С.Зозулі [3], І.Ніколаєва [8], Н.Криворучко [8], А.Блажкевича [7], Т. Миськевич [9], В. Зуб [6] та багато інших. Науковими доробками дослідники намагались не тільки охарактеризувати стан бібліотечної справи, а й показати конструктивне вирішення наявних проблем.

Мета дослідження. Охарактеризувати стан бібліотечної справи в Україні та визначити основні проблеми і недоліки, що існують у бібліотечній галузі. Вказати на подальші перспективи розвитку бібліотечної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток бібліотечної справи розпочався ще з давніх-давен. Суспільство давно оцінило важливість бібліотек і завжди намагалось розвивати їх різноманітними методами. Одними із перших відомих документів з цієї галузі в Україні є літописи, які не надто точно відтворювали інформацію, але все ж таки відображали свої основні функції – інформаційну та освітню. Саме завдяки цим першим документам людство дізналось частину своєї давньої історії і навчилось користуватись її перевагами. На жаль, у цілому документів з бібліотечної справи збереглось зовсім небагато, проте, вони стали основою для формування сучасної

бібліотечної справи як наукової сфери та галузі знань.

Бібліотека минулого і бібліотека сьогодні значно відрізняються одна від одної. Якщо головною метою першої було звичайне зберігання книг, які користувались низьким рівнем популярності, то сучасні бібліотеки є величезними зібраннями книг, які регулярно оновлюються та активно використовуються споживачами.

Сучасна бібліотека України – це культурно-освітній заклад, що здійснює збирання рукописних, друкованих та електронних матеріалів, проводить їх опрацювання, організовує відповідне їх зберігання, збереження і обслуговування ними читачів. Сьогодні, серед базових функцій бібліотеки можна виділити такі:

- кумулятивна (формування, накопичення, систематизація, аналітико-синтетична обробка і збереження документальних ресурсів);
- сервісна (надання інформації про наявні бібліотечні ресурси, організації пошуку, видачі, прийому документів та інформації із запитів різних категорій споживачів, забезпечення доступу до віддалених джерел інформації);
- навчальна (організація занять з основ інформаційної культури користувачів різних категорій);
- просвітницька (організація заходів з метою прилучення користувачів до української та світової культури);
- виховна (активне сприяння процесу підготовки висококваліфікованих фахівців, гармонійному розвитку особистості, а також виховання почуття патріотизму на всіх рівнях);
- соціальна (сприяння розвитку здатності користувачів до самоосвіти та адаптації в сучасному інформаційному суспільстві) [1].

Українська дослідниця В. Ільганаєва у власній праці говорить про два підходи до розуміння соціокомунікативної ролі бібліотеки: бібліотека є документаційно-комунікаційною установою, з власними фондами, ресурсами та обслуговуванням цих фондів; бібліотека – це базова, соціокомунікаційна

структура, яка концентрує комунікаційну культуру суспільства і забезпечує комунікаційні процеси з використанням документів, інформації та знання [2].

Питому вагу у становленні теоретичних, науково-методичних та організаційних засад бібліотечно-інформаційної сфери й інноваційного розвитку бібліотек на сучасному етапі мають збірники наукових праць. Із-поміж значного їх масиву вирізняються видання, що характеризуються системністю підготовки й розповсюдження: “Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського” (із 1998 р.), “Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського” (із 2008 р.), а також збірники матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій НАКККиМ “Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики” (із 2006 р.) тощо [3].

Характеризуючи сучасний стан бібліотечної справи в Україні, важливо відмітити, що сьогодні нараховують близько 37466 бібліотек різних систем і відомств та форм власності. Зокрема станом на 1 січня 2011 року (відповідно до інформації, наданої бібліотекам методичними центрами): публічні бібліотеки – 18172, у тому числі спеціалізовані для дітей та юнацтва; освітянські бібліотеки всіх рівнів – 17532; бібліотеки вищих навчальних закладів – 222; бібліотеки системи Національної Академії наук України – 104; медичні бібліотеки всіх типів – 900; бібліотеки Українського товариства сліпих – 78. Крім того, в Україні функціонують бібліотеки системи Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ, профспілкові, технічні бібліотеки та інші відомчі та спеціалізовані бібліотеки [4]. Звичайно, на перший погляд, ці цифри є абсолютно задовільними і, відштовхуючись від них, доцільно зазначити, що стан бібліотечної справи в Україні досить хороший, хоча це не зовсім так.

За роки незалежності України кількість публічних бібліотек скоротилася на 3829 одиниць, у т.ч. у сільській місцевості – на 3352. 32% сільських населених пунктів України не мають жодної бібліотеки. Матеріально-технічна база публічних бібліотек характеризується як така, що потребує надання

підтримки. Протягом тривалого часу не ведеться будівництво сучасних приміщень для бібліотек, не виробляється спеціалізоване технологічне обладнання, спеціальні матеріали для забезпечення збереження документів (реставрації, консервації документів тощо). В Україні 3018 (16,4%) приміщень бібліотек потребують капітального ремонту, а 145 перебувають в аварійному стані. Рівень комп'ютеризації публічних бібліотек досить низький. Із загальної кількості бібліотек лише 9% мають комп'ютери (у сільській місцевості у середньому 1 комп'ютер припадає на 80 бібліотек), а 4% – вихід у мережу Інтернет. Лише 2961 (16%) бібліотек телефонізовані, а 6% сільських бібліотек не мають освітлення. У фондах публічних бібліотек зберігається близько 300 млн. примірників документів, переважна частина яких фізично зношені та морально застарілі [4].

Головна причина відсутності достойного функціонування вітчизняних бібліотек та бібліотечної справи криється в елементарній безтурботності або самовпевненості з боку відповідальних від держави. Складається враження, що все здебільшого обмежується деклараціями, особливо характерними за часи третього Президента України, а не існує продуманого державницького підходу, навіть попри наявність понад 80 відповідних законодавчих актів, які часто-густо суперечать один одному. Аргументом на користь даного твердження може бути те, що координація діяльності різних типів бібліотек розпорошена між майже 20 системами і відомствами України. [5].

Бібліотечні фонди, безперечно, є важливим культурним, науковим, освітнім та інформаційним надбанням країни, спрямованим на задоволення читацького попиту, реалізацію прав громадян на доступ до інформації. Проте, на сьогодні гостро стоїть проблема оновлення бібліотечних фондів, оскільки є дуже багато видань, які зовсім не користуються попитом читачів. Зазвичай вони належать до останніх років XX століття і ніким не використовуються. Такими виданнями переповнені багато бібліотек України і заміну їм ніхто не збирається робити. Це дуже негативне явище, адже може привести до духовного

омертвіння всієї нації. По-перше, людина є біосоціальною істотою, вона завжди матиме бажання спілкуватися, розвиватися і бути в курсі всіх подій, що відбуваються, а література бібліотек має допомагати їй у цьому, а не заглиблювати далеко в історію. По-друге, нестача джерела необхідної інформації цілком може привести до деградації самої особистості, як індивіда. Напевно, влада не розуміє, що інтереси сучасного читача і читача XX століття повністю відрізняються між собою, і тому так байдуже реагує на все, що відбувається з бібліотечною сферою. Це дуже негативно впливає на розвиток суспільства загалом, адже з часом в людей з'являться думки про те, що бібліотека – зовсім неважливе місце, з малою кількістю необхідної інформації, а згодом вони взагалі про неї забудуть.

Щодо нормативно-правового забезпечення бібліотек, то, можна сказати, теж наявні невирішені проблеми. Основним недоліком сучасної системи управління бібліотечною справою, без сумніву, є фактична відсутність державного органу, який би реалізував і керував політикою бібліотечної сфери.

До нормативно-правових актів, які врегульовують бібліотечну діяльність в Україні, відносяться: міжнародні акти, ратифіковані Україною, Конституція України, Закони України, підзаконні акти, локальна бібліотечна організаційно-правова, рекомендаційна та нормативно-технологічна документація. Однак, як засвідчує аналіз, вітчизняна законодавча база, сформована за роки незалежності, ще не повною мірою відповідає потребам сучасного розвитку бібліотек, інформаційно-бібліотечного обслуговування населення. Зокрема, вона не забезпечує реалізації права громадян на безперешкодне отримання інформації, не сприяє ліквідації у суспільстві інформаційної нерівності, не вирішує всіх проблем оновлення та збереження бібліотечних фондів [6].

Серед стратегічних напрямів розвитку українських бібліотек визначено вдосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек, і врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних стандартів, створення нормативно-правової бази й системи

стандартів бібліотечно-інформаційної галузі для підвищення ефективності діяльності бібліотек, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір [7].

Розглядаючи сучасну бібліотечну справу в Україні, варто сказати, що вона не на стільки є сучасною і модерною, якою хотіли її бачити. Це є глобальною проблемою і її потрібно вирішувати, адже без модернізації бібліотек, немає їх майбутнього.

Провідним напрямком модернізації бібліотечної справи є її інформатизація: впровадження і розвиток у бібліотеках нових інформаційних технологій, формування і використання електронних ресурсів, впровадження мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек, підключення до всесвітньої мережі Інтернет [8].

Окремим питанням є кадрове забезпечення бібліотечної галузі. Через втрату престижності за останні кілька років фактично відсутня фахова підготовка бібліотекарів у вищих навчальних закладах. Аргумент такого твердження є дуже актуальним, оскільки для ефективного функціонування бібліотек просто необхідним є підвищення кваліфікації працівників, актуалізації системи знань і трансформації системи їх безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів.

Незважаючи на те, що бібліотеки мають великий досвід взаємодії з різними організаціями, соціальне партнерство в бібліотечній сфері – новий вид взаємодії бібліотек з усіма суб'єктами суспільства, націлений на погодження і реалізацію інтересів усіх учасників процесу вирішення соціальних завдань, його можна розглядати як інноваційний вид діяльності [9]. Соціальне партнерство потрібно ще більше розширювати, адже серед проблем сучасної бібліотечної справи розглядається також недостатня внутрішня і зовнішня комунікація, неефективна координація дій та співпраця між бібліотеками різних відомств.

Висновок. Отже, можна дійти висновку, що бібліотеки України є базовою

складовою культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Без них просто неможливі такі процеси, як культурний розвиток населення, патріотичне, моральне виховання серед громадян, знання минулих відомостей з історії свого народу, які перш за все дають поштовх для формування світлого та перспективного майбутнього. Бібліотеки являють собою так званий символ мислячої нації.

Сучасний розвиток суспільства є дуже стрімким і водночас потребує додаткових зусиль, для якісного та ефективного функціонування всіх процесів. Саме бібліотеки полегшують використання цих зусиль та обґрунтовано забезпечують досягнення найвищих цілей суспільства. Проте, розвиток сучасної бібліотечної сфери далеко не є ідеальним і вимагає конструктивного вирішення. Насамперед, для досягнення ефективного розвитку бібліотечної сфери, необхідно виконати наступні завдання:

- прискорення реформування бібліотечної справи в руслі сучасних загальносвітових тенденцій;
- вдосконалення нормативної правової бази бібліотек шляхом створення єдиного державного органу;
- розвиток матеріально-технічної бази бібліотек, включаючи будівництво нових будівель і приміщень і реконструкцію наявних, забезпечення їх сучасним обладнанням; впровадження новітніх технологій, в тому числі інформаційно-комунікаційних;
- забезпечення безпеки бібліотек і збереження бібліотечних фондів як частини вітчизняного та світового культурного надбання; формування інформаційної культури суспільства, стійкого інтересу до читання, української мови, вітчизняної історії та культури;
- забезпечення бібліотек кваліфікованим персоналом та багато інших [4].

Список використаних джерел:

1. Сьогодення бібліотеки [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу

до ресурсу: <http://www.ifnmu.edu.ua/uk/sohodennia-biblioteky>.

2. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник. Харьков, 2009. – 392 с. / Г. Солоіденко // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2014. – Вип. 9. – С. 271-276. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2014_9_33.

3. Зозуля С. Бібліотечно-інформаційна сфера України: сучасний стан / С. Зозуля. // Вісник книжкової палати. – 2016. – С. 24.

4. Концепція розвитку бібліотечної справи України [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://lib.if.ua/prof/?p=718>.

5. Вергунов В. Бібліотечна справа в Україні потребує оперативного втручання / В. Вергунов. – 1997. – С. 41.

6. Зуб В. Нормативно-правове забезпечення бібліотечної діяльності: необхідність удосконалення/ В. Зуб. – 2015. – С. 8.

7. Блажкевич А. Реформування українських бібліотек: урядова стратегія розвитку / А. Блажкевич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 257-262.

8. Ніколаєв І. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек / І. Ніколаєв, Н. Криворучко // Кіровоградський національний технічний університет . – 2015. – С. 27.

9. Миськевич Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад / Т. Миськевич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 57-69.